

Jakub Szyszka

Uniwersytet Rzeszowski

Zjawisko state-sponsored human trafficking na przykładzie Białorusi

Według Georga Wilhelma Friedricha Hegla, jednego z najwybitniejszych filozofów przełomu XVIII i XIX w., dzieje powszechne są postępowaniem w uświadamianiu wolności. W swojej koncepcji historiozoficznej Hegel wyróżniał cztery stadia, tzw. królestwa: wschodnie, greckie, rzymskie i germańskie¹. Na każdym kolejnym etapie stopień uświadamienia wolności był większy – od despotyzmu i tyranii w królestwie wschodnim do upowszechnienia wolności w królestwie germańskim.

Od najdawniejszych czasów istnienie niewolnictwa uchodziło za zjawisko naturalne, pożądane i wręcz konieczne do prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa. Zdaniem Arystotelesa, jednego z czołowych przedstawicieli filozofii greckiej, „z natury inne jest przeznaczenie kobiety i niewolnika”². W starożytności głównym źródłem powstawania niewoli była wojna. Jeńcy wojenni, którym darowano życie, stawali się niewolnikami. Niewolnikiem był również człowiek urodzony z matki niewolnicy, niezależnie od *status libertatis* ojca. W najdawniejszym prawie rzymskim (*ius Quiritium*) obywatel mógł być sprzedany w niewolę poza Tyber w razie uchylania się od spisu cenzorskiego, dezercji z wojska bądź wskutek niewypłacalności w drodze egzekucji osobistej³. Niewolnik w prawie rzymskim był traktowany jako rzecz (*instrumentum vocale*). Oznaczało to, że z jednej strony był przedmiotem, nie zaś podmiotem prawa, jak pisał Ciceron – *non persona, sed res*⁴ i nie posiadał osobowości prawnej – *quod attinet ad ius civile, servi pro nullis habentur* (Ulpian)⁵. Z drugiej strony niewolnicy byli zaliczani do kategorii *res Mancipi*, rzeczy szczególnej wartości, stanowiących podstawowe środki produkcji w rzymskiej gospodarce rolnej.

¹ G.W.F. Hegel, *Zasady filozofii prawa*, Warszawa 1969, s. 243, 244.

² Arystoteles, *Polityka*, tłum. L. Piotrowicz, Warszawa 2002, s. 14.

³ M. Kuryłowicz, A. Wiliński, *Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu*, Warszawa 2013, s. 91.

⁴ A. Dębiński, *Rzymskie prawo prywatne. Kompendium*, Warszawa 2021, s. 119.

⁵ W. Rozwadowski, *Prawo rzymskie*, Warszawa 1991, s. 247.

Wraz z epoką oświecenia, nazywaną również wiekiem światła, upowszechniły się w Europie idee humanitaryzmu głoszące m.in. przyrodzoną wolność i równość wszystkich jednostek. John Locke, prekursor myślenia liberalnego, głosił: „Skoro wszyscy ludzie są, jak to już zostało powiedziane, wolni, równi i niezależni w stanie natury, nikt nie może bez własnej zgody zostać tego stanu pozbawiony”⁶. Należy zauważyć, że Locke, podobnie jak inny wybitny przedstawiciel oświecenia Hugo Grocjusz, dopuszczał oddanie się jednostki w niewolę drugiemu człowiekowi. Obecnie taka umowa byłaby w świetle regulacji międzynarodowych uznana za nieważną. Monteskiusz, uważany za twórcę powszechnie znanej koncepcji trójpodziału władz, wyróżniał wolność filozoficzną i polityczną: „Wolność filozoficzna polega na wykonywaniu swojej woli lub przynajmniej [...] na przeświadczeniu, iż się wykonywa swoją wolę. Wolność polityczna polega na bezpieczeństwie lub bodaj na przekonaniu, jakie się ma o swoim bezpieczeństwie”⁷. Nie sposób nie wspomnieć, że pomimo szerzenia się tak postępowych idei, w Europie jeszcze przez długi czas wyzysk ludów kolorowych był powszechnie tolerowany i usprawiedliwiany, również w oświeconych kręgach społeczeństwa. Sam Monteskiusz jeszcze w połowie XVIII w. pisał: „Nie można sobie wyobrazić, aby Bóg w swojej nieskończonej mądrości umieścił duszę, a zwłaszcza duszę dobrą, w czarnym ciele”⁸. Dopiero w XIX w. do porządków prawnych państw Europy i obu Ameryk przeszło ustawodawstwo zakazujące niewolnictwa (imperium brytyjskie – 1834, Francja – 1848?, Stany Zjednoczone – 1862). W tym też okresie pojawiły się pierwsze regulacje dotyczące zakazu niewolnictwa na szczeblu ponadnarodowym. Za pierwszy taki dokument uważa się Deklarację mocarstw w sprawie zniesienia handlu Murzynami podpisaną w Wiedniu w 1815 r. Pomimo zakazu handlu niewolnikami obowiązującego jako norma zwyczajowa prawa międzynarodowego jak również ustawodawstwa poszczególnych państw, niewolnictwo funkcjonowało na masową skalę jeszcze do końca XIX w. Dość przywołać przerażający proceder w Wolnym Państwie Kongo w latach 80. XIX w. opisany przez Josepha Conrada w *Jądrze ciemności* z 1899 r., a także przez brytyjskiego dyplomatę i irlandzkiego działacza niepodległościowego Rogera Casementa w raporcie z 1904 r.

Równolegle z niewolnictwem rozwijał się handel ludźmi, który głównie przybierał postać handlu kobietami do celów prostytucji. Pierwszymi aktami prawa międzynarodowego odnoszącymi się do „handlu białymi niewolnikami” były: Międzynarodowe porozumienie dotyczące zwalczania handlu żywym towarem⁹ z 18 maja 1904 r. i Międzynarodowa konwencja dotycząca zwalczania

⁶ J. Locke, *Dwa traktaty o rządzie*, Warszawa 1992, s. XII.

⁷ Monteskiusz, *O duchu praw*, Kęty 1997, s. 161.

⁸ R.M. Małajny, *Trzy teorie podzielonej władzy*, Warszawa 2001, s. 211.

⁹ Dz.U. 1922, nr 87, poz. 783.

handlu żywym towarem¹⁰ z 4 maja 1910 r. Obydwa dokumenty definiowały handel ludźmi jako wywożenie za granicę osób dorosłych lub dzieci, nawet za ich zgodą, w celu uprawiania prostytucji¹¹. Dokumentem podsumowującym postanowienia poprzednich konwencji była Konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji¹², tzw. Konwencja z Lake Success otwarta do podpisu 21 marca 1950 r. Wszystkie przywołane konwencje odnosiły się do seksualnego aspektu handlu ludźmi. W dalszym ciągu brakowało kompleksowej definicji zjawiska, która mogłaby uchodzić za normę zwyczajową prawa międzynarodowego oraz wyznacznik standardów dla przepisów krajowych.

Pewien przełom przyniósł dopiero Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, czyli tzw. Protokół z Palermo¹³ przyjęty 15 listopada 2000 r. Już w samej nazwie zwraca uwagę uniwersalny charakter. Zjawisko handlu ludźmi odnosi się bowiem nie tylko do kobiet i dzieci, choć z oczywistych względów są one szczególnie narażone na ryzyko wykorzystywania. Protokół już w swym tytule wskazuje konieczność nie tylko – jak do tej pory – zwalczania, ale również zapobiegania oraz karania handlu ludźmi. Państwa-strony zobowiązują się m.in. do podjęcia takich ustawodawczych i innych działań, jakie mogą okazać się konieczne dla uznania za przestępstwa czynów, o których mowa w artykule 3, jeżeli zostały popełnione umyślnie (art. 5), a także do określenia ogólnych założeń polityk, programów oraz innych działań mających na celu zapobieganie i zwalczanie handlu ludźmi oraz ochronę ofiar handlu ludźmi, w szczególności kobiet i dzieci, przed ponownym ich wykorzystaniem (art. 9). Protokół definiuje handel ludźmi jako „werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem gróźb lub użyciem siły lub też z wykorzystaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości” (art. 3).

Należy zauważyć, że definicja handlu ludźmi wyrażona w Protokole z Palermo jest niezwykle szeroka i pojemna. Nie odnosi się już, tak jak we wcześniejszych regulacjach, wyłącznie do wykorzystywania o charakterze seksualnym. Wymienia szeroki katalog działań podejmowanych w stosunku do jednostek wbrew ich woli lub przy wykorzystaniu różnych form przymusu bądź podstępów. Z drugiej strony zobowiązania odnoszące się do państw-stron posiadają charakter ogólny. Dokument stanowi bardziej wezwanie, apel spo-

¹⁰ Tamże.

¹¹ A. Sakowicz, *Przestępstwo handlu ludźmi z perspektywy regulacji międzynarodowych*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 3, s. 53.

¹² Dz.U. 1952, nr 41, poz. 278.

¹³ Dz.U. 2005, nr 18, poz. 160.

łeczności międzynarodowej adresowany do poszczególnych państw aniżeli wiążący akt prawa międzynarodowego. Nie zawiera klasycznego podziału cechującego abstrakcyjne i generalne normy prawne na: hipotezę, dyspozycję i sankcję. Protokół może stanowić ważny wyznacznik standardów zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi, jednak nie przewiduje on konkretnych sankcji dla osób łamiących jego postanowienia. Posługując się terminologią rzymską, można określić go mianem *leges imperfectae*.

Pomimo przyjmowania przez społeczność międzynarodową umów i konwencji deklarujących konieczność zapobiegania, zwalczania i karania handlu ludźmi, proceder ten wciąż jest szeroko rozpowszechniony. Jak zauważa A. Florczak: „handel ludźmi zaliczany jest do kategorii przestępstw o niewielkim ryzyku i wysokim zysku”¹⁴. Rozwojowi współczesnego niewolnictwa z pewnością sprzyjają ubóstwo i narastające dysproporcje w poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego, nieefektywne rozwiązania prawne czy wciąż zbyt niska świadomość społeczna na temat tego zjawiska. Jak wynika z raportu opublikowanego we wrześniu 2017 r. przez Międzynarodową Organizację Pracy, w 2016 r. nawet 24,9 mln osób na całym świecie pracowało przymusowo¹⁵. Według przywołanego raportu we wspomnianym roku nawet 40 mln osób mogło paść ofiarą współczesnego niewolnictwa (*modern slavery*), wliczając w to przypadki pracy przymusowej i małżeństw z przymusu¹⁶.

Protokół z Palermo widzi rolę państw-stron wyłącznie w zapobieganiu i zwalczaniu handlu ludźmi. Nie przewiduje się sytuacji, w której państwo *per se* jest odpowiedzialne za handel żywym towarem. Czy taka sytuacja jest w ogóle możliwa?

Republika Białoruś jest państwem położonym we wschodniej Europie. Do 1991 r. jako Białoruska SRR była częścią Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Obecnie należy m.in. do Wspólnoty Niepodległych Państw i Związku Białorusi i Rosji. Chociaż państwo nie jest członkiem Unii Europejskiej, to jednak z uwagi na swoje położenie geograficzne odgrywa istotną rolę w unijnej polityce migracyjnej. Jest bowiem *sui generis* krajem tranzytowym, przez którego terytorium podróżują migranci z dawnych republik Związku Radzieckiego oraz z krajów Bliskiego Wschodu w kierunku Europy Zachodniej. Z tego względu Unia Europejska jako całość, jak również wybrane państwa członkowskie zawierały z Białorusią szereg umów dotyczących współpracy granicznej. Zachodnim przywódcom nie przeszkadzał w tej kooperacji auto-

¹⁴ A. Florczak, *Handel ludźmi*, repozytorium Uniwersytetu Wrocławskiego, https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/59048/PDF/13_Agnieszka_Florczak.pdf (dostęp: 26.05.2022).

¹⁵ Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage, International Labour Organization, http://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575479/lang-en/index.htm (dostęp: 26.05.2022).

¹⁶ Tamże.

rytarny charakter rządów prezydenta Aleksandra Łukaszenki sprawującego władzę od 1994 r. Spośród państw członkowskich Unii Europejskiej Białoruś graniczy z Litwą na długości 679 km, Polską – 418 km oraz Łotwą – 173 km.

Od 2009 r. Białoruś była członkiem Partnerstwa Wschodniego (zawiesiła swój udział 28 czerwca 2021 r.) – formatu polityki zagranicznej Unii Europejskiej realizowanego w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa¹⁷. Jak pisze M. Górczyńska dla portalu InterwencjaPrawna.pl, Białoruś była w tym czasie beneficjentem wielu projektów unijnych mających na celu wzmacnianie ochrony granic i zwalczanie nielegalnej migracji. Chodzi o zjawisko tzw. eksternalizacji granic UE, czyli przenoszenia odpowiedzialności za zatrzymywanie nielegalnych migrantów oraz kontrabandy na państwa sąsiadujące z Unią. W ramach współpracy Białoruś otrzymywała środki finansowe z unijnego budżetu m.in. na zakup nowoczesnego sprzętu dla straży granicznej¹⁸. Intensyfikacja współpracy nastąpiła w październiku 2016 r., kiedy to Unia Europejska podpisała z Białorusią umowę partnerską na rzecz mobilności (*Mobility Partnership*) zakładającą nie tylko dalsze wsparcie finansowe, ale także masowe odsyłanie uchodźców przez polską straż graniczną z powrotem na Białoruś w obawie przed utworzeniem nowego szlaku migracyjnego¹⁹. Kolejne dwie umowy weszły w życie w lipcu 2020 r.

9 sierpnia 2020 r. na Białorusi miały miejsce wybory prezydenckie. Towarzyszyła im niespotykana dotąd mobilizacja pragnącego przemian społeczeństwa białoruskiego. Miała na to wpływ m.in. pogarszająca się jakość życia, prozachodnie i demokratyczne aspiracje społeczeństwa czy niewielka reakcja białoruskich władz państwowych na epidemię covid-19 odbierana jako zlekceważenie zagrożenia. Samo głosowanie było poprzedzone aresztowaniami głównych kandydatów opozycyjnych oraz objęte ścisłą kontrolą administracji i służb państwowych. Według oficjalnych danych wybory wygrał Aleksandr Łukaszenko sprawujący urząd prezydenta nieprzerwanie od 1994 r. Z całego kraju spływały sygnały o licznych przypadkach fałszerstw wyborczych. W odpowiedzi w największych miastach Białorusi rozpoczęły się masowe protesty, głównie o pokojowym charakterze. Spotkały się one z nieproporcjonalną, brutalną reakcją sił porządkowych. Wobec demonstrujących użyto m.in. gazu łzawiącego, amatek wodnych i gumowych kul. Aresztowano blisko 3 tys. osób²⁰.

¹⁷ Partnerstwo Wschodnie, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eastern-partnership> (dostęp: 26.05.2022).

¹⁸ M. Górczyńska, *Pakt z diabłem, czyli współpraca graniczna Unii z Białorusią*, InterwencjaPrawna.pl, 9 sierpnia 2021 r., <https://interwencjaprawna.pl/pakt-z-diablem-czyli-wspolpraca-graniczna-unii-z-bialorusia> (dostęp: 23.05.2022).

¹⁹ Tamże.

²⁰ A. Szabaciuk, *Wybory prezydenckie z 9 sierpnia 2020 r. na Białorusi: przebieg i konsekwencje*. Komentarze IEŚ 234 (137/2020), 12 sierpnia 2020, <https://ies.lublin.pl/komentarze/wybory-prezydenckie-z-9-sierpnia-2020-r-na-bialorusi-przebieg-i-konsekwencje>.

W obliczu represji wielu Białorusinów było zmuszonych szukać schronienia za granicą, głównie w sąsiadujących państwach Unii Europejskiej. Najaktywniejszą postawę wobec kryzysu na Białorusi przejawiały Polska i Litwa. To głównie te państwa przyjęły najwięcej uchodźców politycznych z Białorusi. Według Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji po roku 2020 Polska przyjęła ok. 15 tys. uchodźców politycznych z Białorusi²¹. Ponadto Polska i Litwa podnosiły na forum Unii Europejskiej konieczność nałożenia sankcji na reżim Łukaszenki. W konsekwencji Białoruś znalazła się w międzynarodowej izolacji. Wdrożono sześć pakietów sankcji obejmujących łącznie 183 osoby i 26 podmiotów. Deklaratywnie Unia Europejska nie zaakceptowała wyników sierpniowych wyborów, uznając je za sfałszowane, choć mimo to, w późniejszym okresie niektórzy przywódcy Unii kontaktowali się z Łukaszenką²².

Począwszy od wiosny 2021 r. Łukaszenko w swoich publicznych wystąpieniach zaczął oskarżać państwa zachodnie o wtrącanie się w wewnętrzne sprawy Białorusi, popieranie opozycji czy próby wywołania zamachu stanu. Białoruski przywódca mówił o potrzebie ukarania Polski za działania podjęte w następstwie wyborów. 26 maja zapowiedział: „Zatrzymywaliśmy narkotyki i migrantów [na granicy z UE – przyp. autora] – teraz sami będziecie ich łapać”²³. Na początku lata 2021 r. Białoruś podjęła działania legislacyjne mające na celu liberalizację polityki migracyjnej i wizowej, m.in. wprowadzono możliwość ubiegania się o wizy turystyczne dla obywateli państw Bliskiego Wschodu oraz Afryki. Równocześnie zwiększyła się siatka połączeń i liczba lotów z miast regionu do Mińska. Jeszcze na początku roku istniało tylko jedno połączenie między Irakiem a Białorusią tygodniowo²⁴. Po upływie zaledwie kilku miesięcy liczba połączeń z Bagdadu do Mińska wykonywanych przez linie lotnicze Iraqi Airways wzrosła do czterech w ciągu tygodnia²⁵. Ponadto uruchomiono także nowe połączenia z Erbilu, Basry i Sulejmanii. Równolegle prowadzona była szeroko zakrojona

²¹ Polska przyjęła tysiące białoruskich uchodźców. Szef MSWiA: „Łukaszenka nie osiągnął swoich celów”, *PolskieRadio24.pl*, 23.01.2022, <https://polskieradio24.pl/5/1223/Artykul/2889271,Polska-przyjela-tysiace-bialoruskich-uchodzcow-Szef-MSWiA-Lukaszenka-nie-osiagnal-swoich-celow> (dostęp: 23.05.2022).

²² Przywódcy Francji i Niemiec rozmawiali z Łukaszenką i Putinem o kryzysie na granicy. Polska Agencja Prasowa, 15.11.2021, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1000569%2C-przywodcy-francji-i-niemiec-rozmawiali-z-lukaszenka-i-putinem-o-kryzysie> (dostęp: 26.05.2022).

²³ Лукашенко пригрозил Западу ослабить контроль за наркотрафиком и миграцией, *Interfax.ru*, 26.05.2021, <https://www.interfax.ru/world/768882> (dostęp: 26.05.2022).

²⁴ Кто стоит за потоком мигрантов из Беларуси в Литву. Расследование, *Reform.by*, 23.07.2021, <https://reform.by/243337-kto-stoit-za-potokom-migrantov-iz-belarusi-v-litvu-rassledovanie-reform-by> (dostęp: 26.05.2022).

²⁵ Iraqi Airways удваивает количество рейсов в Минск, *Reform.by*, 23.07.2021, <https://reform.by/243510-iraqi-airways-udvaivaet-kolichestvo-rejsov-v-minsk> (dostęp: 26.05.2022).

akcja propagandowa w mediach tradycyjnych i społecznościowych. W irackiej telewizji państwowej pokazywano wystąpienie Aleksandra Łukaszenki, w którym zapewniał, że Białoruś nie będzie przeszkadzała ludziom dostać się z jej terytorium na obszar Unii Europejskiej²⁶. Za koordynację akcji odpowiadała białoruska państwowa firma Centrkurort. Oferowane były wycieczki na Białoruś w relatywnie przystępnych cenach lub wyprawy myśliwskie. Ceny tygodniowych wycieczek wynosiły najczęściej od 600 do 1000 dolarów. Cena niektórych wycieczek obejmowała koszty otrzymania wizy, obowiązkowe ubezpieczenie, bilet lotniczy, pobyt w hotelu w Mińsku i podróż do granicy. Wówczas cena wahała się od 3000 do 17 000 dolarów za osobę²⁷. Według raportu Human Rights Watch lokalne biura podróży w Syrii, Iraku, Jemenie i Jordanii zapewniały migrantów, że problemy na granicy są fałszywe i tylko te osoby, które nie wykupują zorganizowanych wycieczek, mogą doświadczyć trudności. Jedna z migrantek w rozmowie z Human Rights Watch ujawniła: „Biura podróży zapewniały nas, że wszystko będzie dobrze [...] Sprzedaliśmy wszystko, żeby mieć szansę na lepsze życie. Nie mamy do czego wracać”²⁸.

Białoruski dziennikarz T. Giczán w tekście pt. *Operacja Śluza. Co naprawdę się dzieje na polsko-białoruskiej granicy* opublikowanym na portalu Waidelotte.org przytacza fragmenty korespondencji z internetowych grup i czatów, na których obywatele Iraku wymieniają się dokładnymi informacjami na temat podróży na Białoruś i zasad dalszego postępowania: „Na Białoruś lecisz samolotem z Bagdadu za 550–700 dolarów. W Mińsku jeden dzień odpoczywasz, na drugi dzień wsiadasz do autobusu i za 20–25 dolarów jedziesz do najbliższego punktu przy litewskiej granicy – nazywa się Lida, strefa przygraniczna między Litwą a Białorusią [...] Po tym jak przez białoruskie lasy przekroczycie granicę – trzeba zapłacić przemytnikowi 1000–1500 dolarów za przewiezienie do Wilna. Wtedy już jesteś na Litwie – możesz sobie odpocząć, ale z dala od policji [...] Jedziesz specjalnym samochodem przemytników – dogadujesz się co do ceny z kierowcą i jedziesz – płacisz dopiero jak cię przywiozą do miejsca zwanego Suwałki – tu już wjechałeś do Polski, czyli do UE”²⁹.

²⁶ *Кто стоит за потоком мигрантов из Беларуси в Литву. Расследование, Reform.by, 23.07.2021, <https://reform.by/243337-kto-stoit-za-potokom-migrantov-iz-belarusi-v-litvu-rassledovanie-reform-by> (dostęp: 27.05.2022).*

²⁷ *“Die Here or Go to Poland” Belarus and Polands Shared Responsibility for Border Abuses, hrw.org, 24 listopada 2021, <https://www.hrw.org/report/2021/11/24/die-here-or-go-poland/belarus-and-polands-shared-responsibility-border-abuses> (dostęp: 27.05.2022).*

²⁸ *Human Rights Watch Interview with “Awira”. Białystok, Poland, October 28, 2021, https://www.hrw.org/report/2021/11/24/die-here-or-go-poland/belarus-and-polands-shared-responsibility-border-abuses#_ftn5 (dostęp: 27.05.2022).*

²⁹ T. Giczán, *Operacja Śluza. Co naprawdę się dzieje na polsko-białoruskiej granicy, Waidelotte.org, 24 sierpnia 2021, <http://waidelotte.org/operacja-sluza-co-naprawde-sie-dzieje-na-polsko-bialoruskiej-granicy> (dostęp: 27.05.2022).*

Na początku lipca reżimowy sojusz białoruskich dziennikarzy wydał następujące oświadczenie: „Liczba uchodźców pochodzenia afrykańskiego i azjatyckiego, którzy przedostali się na Litwę i Łotwę przez Białoruś, przekroczyła już tysiąc osób. Do końca miesiąca liczba ta przekroczy pięć tysięcy. Jeśli otworzy się jeszcze tzw. »polski korytarz«, liczbę uchodźców będzie można śmiało pomnożyć przez trzy”³⁰.

Po przylocie do Mińska migranci otrzymywali wizy. Część udawała się na zwiedzanie Białorusi, natomiast reszta była transportowana przez białoruskie służby w kierunku granicy. Podróż trwała od trzech do pięciu godzin. Po tym czasie migranci wkraczali do strefy nadgranicznej, otrzymywali współrzędne GPS i instrukcje, jak dostać się do granicy. Portal Reform.by dotarł do anonimowych zeznań białoruskich pograniczników, którzy ujawnili, że dostali ustny rozkaz przymykać oko na nielegalnych migrantów. Poborowi powiedzieli, że ochroną i patrolowaniem granicy zajmuje się OSAM – najbardziej elitarna jednostka w kraju. Potwierdzili, że OSAM kieruje migrantów, dokąd mają iść³¹. Białoruscy pogranicznicy przecinali drut kolczasty lub wskazywali miejsca, gdzie drut już był przerwany. 2 sierpnia 2021 r. litewskiemu rolnikowi udało się sfotografować na granicy grupę białoruskich funkcjonariuszy usuwających zaporę z drutu kolczastego³².

W początkowej fazie to właśnie Litwa w największym stopniu zmagала się z procederem sterowanej migracji wywołanej przez władze Białorusi. Jak pisze K. Dudzińska dla Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, migracja osiągnęła apogeum w lipcu i sierpniu. Tylko do początku sierpnia granicę białorusko-litewską nielegalnie przekroczyło ok. 4200 osób. Dla porównania w 2019 r. było to niespełna 50 osób, a w 2020 r. ok. 80³³. 4 sierpnia Litwa poinformowała, że nie będzie już przyjmować kolejnych migrantów, a trzy dni później w wyniku interwencji dyplomatycznej Unii Europejskiej Irak zawiesił wszystkie loty na Białoruś. W październiku 2021 r. litewskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych poinformowało o wpłynięciu 1289 wniosków o ochronę międzynarodową, spośród których tylko dwóm przyznano status uchodźcy³⁴.

³⁰ https://t.me/bel_buj/3829

³¹ *Кто стоит за потоком мигрантов из Беларуси в Литву. Расследование, Reform.by, 23.07.2021*, <https://reform.by/243337-кто-стоит-за-поток-мигрантов-из-беларуси-в-литву-расследование-reform-by> (dostęp: 27.05.2022).

³² <https://twitter.com/TadeuszGicz/status/1422464824546635806> (dostęp: 27.05.2022).

³³ K. Dudzińska, *Sterowana migracja na granicy Białorusi z UE z perspektywy państw bałtyckich*, „Biuletyn PISM”, nr 188 (2386), 10 listopada 2021, <https://www.pism.pl/publikacje/sterowana-migracja-na-granicy-bialorusi-z-ue-z-perspektywy-panstw-baltyckich> (dostęp: 27.05.2022).

³⁴ M. Piątkowski, *Polish-Lithuanian-Belarusian Border Crisis and Ius ad Bellum. Part I: Background and Key Findings*, OpinioJuris.org, 15 marca 2022, <http://opiniojuris.org/2022/03/15/polish-lithuanian-belarusian-border-crisis-and-ius-ad-bellum-part-i-background-and-key-findings> (dostęp: 29.05.2022).

W sierpniu 2021 r. nastąpił upadek Kabulu. Wydarzenie to wstrząsnęło międzynarodową opinią publiczną na całym świecie. W następstwie chaotycznego wycofania się wojsk amerykańskich po prawie dwudziestoletniej obecności militarnej w Afganistanie władzę w kraju w błyskawicznym tempie przejęli talibowie. Wydarzenie to z pewnością mogło wpłynąć na wzrost liczby migrantów szukających schronienia przed rządami radykałów nie tylko w państwach sąsiednich, ale również w Europie³⁵. Jak pisze J. Gajda, jeszcze w 2020 r., gdy ówczesny prezydent USA Donald Trump zapowiedział wycofanie amerykańskich sił z Afganistanu, pojawił się niepokój, który zaowocował m.in. wzrostem liczby afgańskich migrantów udających się do państw ościennych, a także do Turcji i Unii Europejskiej³⁶. Szacowano, że bezpośrednio po upadku Kabulu nawet kilkaset tysięcy uchodźców z Afganistanu może udać się do państw UE, głównie do Niemiec. Jak zauważył M. Marszewski, „spora ich część może w krótkim czasie znaleźć się na granicy Białorusi z Polską i państwami nadbałtyckimi. Sprzyjać temu może stymulująca kryzys migracyjny we wschodniej części UE retorsyjna polityka reżimu Aleksandra Łukaszenki prowadzona we współpracy z Rosją”³⁷.

Niejako w celu „zagospodarowania” migrantów przebywających na Białorusi, pozbawionych w wyniku zawieszenia lotów możliwości powrotu do krajów pochodzenia, a także w związku z napływaniem nowych „prawdziwych” uchodźców z Afganistanu, władze Białorusi zaczęły wysyłać tych ludzi w kierunku granic z Łotwą i Polską. 24 sierpnia 2021 r. T. Giczán pisał: „to, co się teraz dzieje na polsko-białoruskiej i białorusko-łotewskiej granicy, nie jest tak do końca celowym atakiem, tylko bardziej próbą poradzenia sobie z resztą migrantów, która została w kraju po zamknięciu granicy przez Litwę”³⁸.

Jeszcze w lipcu litewski rząd wprowadził stan sytuacji nadzwyczajnej, co wiązało się m.in. z przyznaniem dodatkowych uprawnień służbom w strefie przygranicznej. Podobnie postąpiły władze Łotwy – od początku sierpnia ogłoszono stan wyjątkowy w powiatach łuckim, krasławskim, naddawskim oraz w Dyneburgu³⁹. Z kolei 2 września w Polsce w drodze

³⁵ https://twitter.com/adam_eberhardt/status/1426827882643525639 (dostęp: 28.05.2022).

³⁶ J. Gajda, *Afganistan 2022 – rok konsekwencji*, „Pułaski Policy Paper” 2022, nr 1, <https://pulaski.pl/pulaski-policy-paper-j-gajda-afganistan-2022-rok-konsekwencji> (dostęp: 28.05.2022).

³⁷ M. Marszewski, *Triumf talibów: potencjał migracji z Afganistanu*, Analizy OSW, 16 sierpnia 2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-08-16/triumf-talibow-potencjal-migracji-z-afganistanu> (dostęp: 28.05.2022).

³⁸ T. Giczán, *Operacja Śluza...*

³⁹ K. Dudzińska, *Sterowana migracja na granicy Białorusi z UE z perspektywy państw bałtyckich...*

rozporządzenia Prezydenta RP wprowadzono stan wyjątkowy w pasie szerokości trzech kilometrów wzdłuż granicy z Białorusią obejmującym 115 miejscowości w województwie podlaskim oraz 68 miejscowości w województwie lubelskim⁴⁰.

Działania służb w sytuacji kryzysowej polegały m.in. na stosowaniu metody *push back*, czyli zawracaniu osób, które w nielegalny sposób przekroczyły granicę, z powrotem na Białoruś. Działania te wywoływały wiele kontrowersji wśród przedstawicieli doktryny, a także organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw człowieka i pomocą humanitarną.

Przeciwnicy metody *push back* powołują się przede wszystkim na art. 33 ust. 1 Konwencji genewskiej dotyczącej statusu uchodźców, który stanowi, że: „Żadne Umawiające się Państwo nie wydali lub nie zawróci w żaden sposób uchodźcy do granicy terytoriów, gdzie jego życiu lub wolności zagrażałoby niebezpieczeństwo ze względu na jego rasę, religię, obywatelstwo, przynależność do określonej grupy społecznej lub przekonania polityczne”⁴¹.

Rzecznik praw obywatelskich M. Wiącek uważa procedury zawracania cudzoziemców do granicy oraz wydawanie przez Straż Graniczną postanowień o opuszczeniu terytorium RP za niezgodne z szeregiem norm prawa międzynarodowego: Konwencją genewską, Kartą praw podstawowych UE, Europejską konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, a także z Konstytucją RP. Zdaniem rzecznika „kryzys wywołały władze Białorusi – najpierw oszukując tysiące ludzi obietnicami łatwego dostania się do Europy, potem traktując ich jako zakładników polityki destabilizacji Polski i Unii Europejskiej i zmuszając, z narażeniem ich życia i niejednokrotnie z użyciem przemocy, do kolejnych prób nielegalnego przekraczania granicy z Polską”⁴². Choć na obszarze Białorusi nie są obecnie prowadzone działania wojenne, to w przypadku wydalenia z Polski migranci mogą być zmuszani do przekraczania granicy białorusko-ukraińskiej, wskutek czego znajdują się na terenie państwa ogarniętego od 24 lutego 2022 r. działaniami wojennymi. M. Wiącek uważa, że choćby z tego powodu Polska jest odpowiedzialna za los osób, które przekraczają w sposób nieuregulowany granicę z Białorusią⁴³.

R. Chabasiński, publicysta portalu Bezprawnik.pl, uważa, że – biorąc pod uwagę skalę problemu, jego genezę i świadomość szerszego kontekstu

⁴⁰ Dz.U. 2021, poz. 1612.

⁴¹ Dz.U. 1991, nr 119, poz. 515.

⁴² RPO: wstrzymać *pushbacki* i decyzje o opuszczeniu RP na polsko-białoruskiej granicy. MSWiA odpowiada, *bip.brpo.gov.pl*, 5 marca 2022, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/RPO-wstrzymac-stosowanie-push-backow-granica-bialorus> (dostęp: 28.05.2022).

⁴³ Tamże.

sprawy – metoda *push back* wydaje się jedyną możliwością⁴⁴. Argumentuje, że ochrona międzynarodowa przysługuje uchodźcom, tymczasem większość osób koczujących po białoruskiej stronie granicy jest w istocie migrantami ekonomicznymi, którzy nie uciekają przed prześladowaniami, ale poszukują w Europie Zachodniej lepszych warunków życia. Zwraca uwagę, że kryzys migracyjny został wywołany w sposób sztuczny przez Aleksandra Łukaszenkę i zagraża bezpieczeństwu Polski oraz Unii Europejskiej. Przytacza drugi ustęp art. 33 Konwencji genewskiej, który stanowi, że: „Nie może powoływać się jednakże na dobrodziejstwo niniejszego postanowienia [chodzi o ust. 1 tegoż artykułu – przyp. autora] uchodźca, co do którego istnieją podstawy, aby uznać go za groźnego dla bezpieczeństwa państwa”⁴⁵. Zdaniem R. Chabasińskiego osoby ubiegające się o status uchodźcy, ochronę międzynarodową bądź azyl powinny przekraczać granicę w legalny sposób, tj. na przejściach granicznych, a następnie poddać się odpowiednim procedurom przewidzianym w ustawie⁴⁶.

Problem wydaje się znacznie bardziej skomplikowany i z pewnością wymaga osobnego opracowania z perspektywy norm prawa międzynarodowego, humanitarnego i konstytucyjnego, zwłaszcza biorąc pod uwagę, że sytuacja, w której migranci tudzież uchodźcy stali się elementem wojny hybrydowej i narzędziem polityki destabilizacji, nie miała do tej pory miejsca. Wydaje się, że autorzy Konwencji genewskiej nie przewidzieli takiego przypadku, dlatego jego ocena nastęrcza tyle trudności.

Podsumowując, według danych Straży Granicznej w 2021 r. granicę państwową z Białorusią wbrew przepisom, poza przejściami granicznymi, usiłowało przekroczyć 39 697 obywateli państw trzecich, czyli ponad 300-krotnie (!) więcej niż w roku poprzednim. Dla porównania w 2020 r. granicę z Białorusią wbrew przepisom usiłowało przekroczyć 129 osób. Szczyt kryzysu migracyjnego przypadł na październik 2021 r., kiedy takich nielegalnych prób odnotowano łącznie 17 447⁴⁷.

Jak wynika z informacji Urzędu do spraw Cudzoziemców, w 2021 r. 7,7 tys. cudzoziemców złożyło w Polsce wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej, w tym prawie 2,3 tys. obywateli Białorusi; 1,8 tys. obywateli Afganistanu; 1,4 tys. obywateli Iraku; 1 tys. obywateli Federacji Rosyjskiej oraz

---

⁴⁴ R. Chabasiński, *Sytuacja na granicy z Białorusią po prostu wymaga stosowania metody push back. To złe rozwiązanie, ale najlepsze z dostępnych*, Bezprawnik.pl, 19 października 2021, <https://bezprawnik.pl/push-back> (dostęp: 28.05.2022).

⁴⁵ Dz.U. 1991, nr 119, poz. 515.

⁴⁶ Dz.U. 2003, nr 128, poz. 1176.

⁴⁷ E. Szczepańska, *Nielegalne przekroczenia granicy z Białorusią w 2021 r., StrazGraniczna.pl, 12 stycznia 2022*, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9689,Nielegalne-przekroczenia-granicy-z-Bialorusia-w-2021-r.html> (dostęp: 28.05.2022).

260 obywateli Ukrainy. Urząd wydał decyzje wobec 4,7 tys. osób. Warunki przyznania ochrony międzynarodowej spełniało 2155 cudzoziemców, spośród których większość stanowili obywatele Białorusi – 1150, Afganistanu – 750 oraz Rosji – 90⁴⁸.

Celem artykułu była próba zmierzenia się z pytaniem, czy w świetle obowiązujących norm prawa międzynarodowego ze szczególnym uwzględnieniem Protokołu z Palermo z 15 listopada 2000 r. można uznać państwo odpowiedzialnym za handel ludźmi w kontekście działań podejmowanych przez władze Republiki Białorusi poczynając od lata 2021 r. Białoruś jest Państwem-Stroną Konwencji od 2003 r., a zatem spoczywa na niej wyrażony w art. 9 obowiązek zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi oraz ochrony ofiar handlu ludźmi, w szczególności kobiet i dzieci, przed ponownym ich wykorzystaniem⁴⁹. Władze Białorusi nie tylko powstrzymywały się od efektywnego zapobiegania i zwalczania handlu żywym towarem, ale wręcz przy zaangażowaniu aparatu państwa stwarzały okazję do rozwoju tego procederu. Migranci z Bliskiego Wschodu byli sprowadzani na Białoruś przy wykorzystaniu metod wymienionych w Protokole z Palermo – w szczególności oszustwa i wprowadzenia w błąd, a następnie z narażeniem życia (według różnych danych zmarło co najmniej kilkanaście osób⁵⁰) i użyciem przemocy instrumentalnie wykorzystywani do politycznych celów reżimu A. Łukaszenki. Wydaje się więc, że można mówić o niespotykanym do tej pory systemowym, państwowym handlu ludźmi (*state-sponsored human trafficking*)⁵¹.

Jak zauważa M. Piątkowski, „Domyślnie Protokoły łączą przestępstwa z jednostkami, a nie państwami jako takimi. Mówiąc prościej, Protokoły nie odnoszą się bezpośrednio do działań państwa, które poprzez działania swoich agentów angażuje się w handel ludźmi lub przemyt”⁵². Być może w przyszłości będzie zatem konieczne wypracowanie przez społeczność międzynarodową nowych regulacji oraz skutecznych mechanizmów zapobiegających zjawisku *state-sponsored human trafficking*, a także umożliwiających pociągnięcie do odpowiedzialności państw zaangażowanych w tego rodzaju proceder.

⁴⁸ Prawie 8 tys. wniosków uchodźczych w 2021 r., Urząd do spraw Cudzoziemców, gov.pl, 12 stycznia 2022, <https://www.gov.pl/web/udsc/prawie-8-tys-wnioskow-uchodzacych-w-2021-r> (dostęp: 28.05.2022).

⁴⁹ Dz.U. 2005, nr 18, poz. 160.

⁵⁰ M. Bielska, *Wszystkie śmierci przy granicy. Umierali z wycieńczenia*, Wiadomości. onet.pl, 28 listopada 2021, <https://wiadomosci.onet.pl/bialystok/kryzys-migracyjny-wszystkie-smierci-przy-granicy-polsko-bialoruskiej/62ck1q3> (dostęp: 28.05.2022).

⁵¹ *EU calls Belarus a human trafficker*, ArkansasOnline.com, 11 listopada 2021, <https://www.arkansasonline.com/news/2021/nov/11/eu-calls-belarus-a-human-trafficker> (dostęp: 28.05.2022).

⁵² M. Piątkowski, *Polish-Lithuanian-Belarusian Border Crisis and Ius ad Bellum. Part I...*

Bibliografia

- Arystoteles, *Polityka*, tłum. L. Piotrowicz, Warszawa 2002.
- Bielska M., *Wszystkie śmierci przy granicy. Umierali z wycieńczenia*, Wiadomości.onet.pl, 28 listopada 2021, <https://wiadomosci.onet.pl/bialystok/kryzys-migracyjny-wszystkie-smierci-przy-granicy-polsko-bialoruskiej/62ck1q3> (dostęp: 28.05.2022).
- Chabasiński R., *Sytuacja na granicy z Białorusią po prostu wymaga stosowania metody push back. To złe rozwiązanie, ale najlepsze z dostępnych*, Bezprawnik.pl, 19 października 2021, <https://bezprawnik.pl/push-back> (dostęp: 28.05.2022).
- Dębiński A., *Rzymskie prawo prywatne. Kompendium*, Warszawa 2021.
- “Die Here or Go to Poland” Belarus and Poland’s Shared Responsibility for Border Abuses, hrw.org, 24 listopada 2021, <https://www.hrw.org/report/2021/11/24/die-here-or-go-poland/belarus-and-polands-shared-responsibility-border-abuses> (dostęp: 27.05.2022).
- Dudzińska K., *Sterowana migracja na granicy Białorusi z UE z perspektywy państw bałtyckich*, „Biuletyn PISM”, nr 188(2386), 10 listopada 2021, <https://www.pism.pl/publikacje/sterowana-migracja-na-granicy-bialorusi-z-ue-z-perspektywy-panstw-baltyckich> (dostęp: 29.05.2022).
- Dz.U. 1922, nr 87, poz. 783.
- Dz.U. 1952, nr 41, poz. 278.
- Dz.U. 2005, nr 18, poz. 160.
- Dz.U. 2021, poz. 1612.
- Dz.U. 1991, nr 119, poz. 515.
- Dz.U. 2003, nr 128, poz. 1176.
- EU calls Belarus a human trafficker, *ArkansasOnline.com*, 11 listopada 2021, <https://www.arkansasonline.com/news/2021/nov/11/eu-calls-belarus-a-human-trafficker> (dostęp: 28.05.2022).
- Florczak A., *Handel ludźmi*, repozytorium Uniwersytetu Wrocławskiego, https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/59048/PDF/13_Agnieszka_Florczak.pdf (dostęp: 26.05.2022).
- Fraszka B., *Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej: przyczyny, aspekt geopolityczny, narracje*, *WarsawInstitute.org*, 23 grudnia 2021, <https://warsawinstitute.org/pl/sytuacja-na-granicy-polsko-bialoruskiej-przyczyny-aspekt-geopolityczny-narracje> (dostęp: 28.05.2022).
- Gajda J., *Afganistan 2022 – rok konsekwencji*, „Pułaski Policy Paper” 2022, nr 1, <https://pulaski.pl/pulaski-policy-paper-j-gajda-afganistan-2022-rok-konsekwencji> (dostęp: 28.05.2022).
- Giczán T., *Operacja Służa. Co naprawdę się dzieje na polsko-białoruskiej granicy*, *Waidelotte.org*, 24 sierpnia 2021, <http://waidelotte.org/operacja-sluza-co-naprawde-sie-dzieje-na-polsko-bialoruskiej-granicy> (dostęp: 29.05.2022).
- Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage, International Labour Organization, http://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575479/lang--en/index.htm (dostęp: 26.05.2022).
- Głogowska-Balcerzak A., *Standardy zwalczania handlu ludźmi w prawie międzynarodowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019.
- Górczyńska M., *Pakt z diabłem, czyli współpraca graniczna Unii z Białorusią*, *Interwencja Prawna.pl*, 9 sierpnia 2021 r., <https://interwencjaprawna.pl/pakt-z-diablem-czyli-wspolpraca-graniczna-unii-z-bialorusia> (dostęp: 23.05.2022).
- Hegel G.W.F., *Zasady filozofii prawa*, Warszawa 1969.
- https://t.me/bel_buj/3829
- https://twitter.com/adam_eberhardt/status/1426827882643525639 (dostęp: 28.05.2022).
- <https://twitter.com/TadeuszGiczán/status/1422464824546635806> (dostęp: 27.05.2022).

- Human Rights Watch Interview with "Awira". Białystok, Poland, October 28, 2021*, https://www.hrw.org/report/2021/11/24/die-here-or-go-poland/belarus-and-polands-shared-responsibility-border-abuses#_ftn5 (dostęp: 27.05.2022).
- Iraqi Airways удваивает количество рейсов в Минск*, *Reform.by*, 23.07.2021, <https://reform.by/243510-iraqi-airways-udvaivaet-kolichestvo-rejsov-v-minsk> (dostęp: 26.05.2022).
- Jurewicz J., *Handel ludźmi w polskim prawie karnym i prawie ponadnarodowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011.
- Кто стоит за потоком мигрантов из Беларуси в Литву. Расследование*, *Reform.by*, 23.07.2021, <https://reform.by/243337-kto-stoit-za-potokom-migrantov-iz-belarusi-v-litvu-rassledovanie-reform-by> (dostęp: 26.05.2022).
- Kuryłowicz M., Wiliński A., *Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu*, Warszawa 2013.
- Lasocik Z. (red.), *Handel ludźmi: zapobieganie i ściganie*, Ośrodek Badań Praw Człowieka, Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej, Instytut Prawa Sądowego i Resocjalizacji UW, Warszawa 2006.
- Locke J., *Dwa traktaty o rządzie*, Warszawa 1992.
- Лукашенко пригрозил Западу ослабить контроль за наркотрафиком и миграцией*, *Interfax.ru*, 26.05.2021, <https://www.interfax.ru/world/768882> (dostęp: 26.05.2022)
- Małajny R.M., *Trzy teorie podzielonej władzy*, Warszawa 2001.
- Marszewski M., *Triumf talibów: potencjał migracji z Afganistanu*, Analizy OSW, 16 sierpnia 2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-08-16/triumf-talibow-potencjal-migracji-z-afganistanu> (dostęp: 28.05.2022).
- Monteskiusz, *O duchu praw*, Kęty 1997.
- Partnerstwo Wschodnie, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eastern-partnership> (dostęp: 26.05.2022).
- Pawłowski M., *Międzynarodowe standardy ścigania handlu ludźmi i ochrony jego ofiar*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2014.
- Piątkowski M., *Polish-Lithuanian-Belarusian Border Crisis and Ius ad Bellum. Part I: Background and Key Findings*, *OpinioJuris.org*, 15 marca 2022, <http://opiniojuris.org/2022/03/15/polish-lithuanian-belarusian-border-crisis-and-ius-ad-bellum-part-i-background-and-key-findings> (dostęp: 29.05.2022).
- Piątkowski M., *Polish-Lithuanian-Belarusian Border Crisis and Ius ad Bellum. Part II, OpinioJuris.org*, 15 marca 2022, <http://opiniojuris.org/2022/03/15/polish-lithuanian-belarusian-border-crisis-and-ius-ad-bellum-part-ii> (dostęp: 29.05.2022).
- Polska przyjęła tysiące białoruskich uchodźców. Szef MSWiA: „Łukaszenka nie osiągnął swoich celów”*, *PolskieRadio24.pl*, 23.01.2022, <https://polskieradio24.pl/5/1223/Artykul/2889271,Polska-przyjela-tysiace-bialoruskich-uchodzcow-Szef-MSWiA-Lukaszenka-nie-osiagnal-swoich-celow> (dostęp: 23.05.2022).
- Prawie 8 tys. wniosków uchodźczych w 2021 r.*, *Urząd do spraw Cudzoziemców*, *gov.pl*, 12 stycznia 2022, <https://www.gov.pl/web/udsc/prawie-8-tys-wnioskow-uchodzczych-w-2021-r> (dostęp: 28.05.2022).
- Przywódcy Francji i Niemiec rozmawiali z Łukaszenką i Putinem o kryzysie na granicy*, *Polska Agencja Prasowa*, 15.11.2021, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1000569%2C-przywodcy-francji-i-niemiec-rozmawiali-z-lukaszenka-i-putinem-o-kryzysie> (dostęp: 26.05.2022).
- Rozwadowski W., *Prawo rzymskie*, Warszawa 1991.
- RPO: wstrzymać pushbacki i decyzje o opuszczeniu RP na polsko-białoruskiej granicy*, *MSWiA odpowiada*, *bip.brpo.gov.pl*, 5 marca 2022, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/RPO-wstrzymac-stosowanie-push-backow-granica-bialorus> (dostęp: 28.05.2022).

- Sakowicz A., *Przestępstwo handlu ludźmi z perspektywy regulacji międzynarodowych*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 3.
- Sołta K., *Przeciwdziałanie handlowi ludźmi w prawie międzynarodowym*, praca doktorska napisana pod kierunkiem dra hab. K. Karskiego, Wydział Prawa i Administracji UW, Warszawa 2015.
- Szabaciuk A., *Wybory prezydenckie z 9 sierpnia 2020 r. na Białorusi: przebieg i konsekwencje, Komentarze IEŚ 234 (137/2020), 12 sierpnia 2020*, <https://ies.lublin.pl/komentarze/wybory-prezydenckie-z-9-sierpnia-2020-r-na-bialorusi-przebieg-i-konsekwencje> (dostęp: 29.05.2022).
- Szczepańska E., *Nielegalne przekroczenia granicy z Białorusią w 2021 r.*, *StrazGraniczna.pl*, 12 stycznia 2022, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9689,Nielegalne-przekroczenia-granicy-z-Bialorusia-w-2021-r.html> (dostęp: 28.05.2022).

Streszczenie

Niewolnictwo w różnych formach towarzyszyło ludzkości od najdawniejszych czasów. Współczesna forma niewolnictwa bywa nazywana handlem ludźmi, który jest obecnie jednym z najbardziej dochodowych przestępstw. Według danych MOP w 2016 r. nawet 40 mln osób na świecie mogło paść ofiarą handlu ludźmi. Celem artykułu jest próba zmierzenia się z pytaniem, czy w świetle obowiązujących norm prawa międzynarodowego, ze szczególnym uwzględnieniem Protokołu Narodów Zjednoczonych z Palermo z 15 listopada 2000 r., państwo może być uznane za odpowiedzialne za handel ludźmi. Począwszy od lata 2021 r. władze Białorusi zaczęły masowo sprowadzać migrantów z Bliskiego Wschodu, kusząc ich wizją łatwego wjazdu na terytorium Unii Europejskiej. Następnie migranci byli zmuszani, często z narażeniem życia i przy użyciu przemocy, do nielegalnego przekraczania granicy z Litwą, Łotwą i Polską. Celem władz białoruskich była destabilizacja krajów sąsiadujących z Unią Europejską poprzez wywołanie kryzysu migracyjnego. Niektórzy przywódcy UE określili działania władz białoruskich jako sponsorowany przez państwo handel ludźmi i nalegali, aby Białoruś została pociągnięta do odpowiedzialności za handel ludźmi. Chociaż działania władz białoruskich znajdują się w katalogu wymienionym w Protokole z Palermo, konwencja domyślnie odnosi się do przestępstw popełnianych przez jednostki, a nie przez państwa *per se*. Być może w przyszłości konieczne będzie wypracowanie przez społeczność międzynarodową nowych regulacji i skutecznych mechanizmów zapobiegających zjawisku sponsorowanego przez państwo handlu ludźmi, a także umożliwiających pociągnięcie do odpowiedzialności państw zaangażowanych w tego typu praktyki.

Słowa kluczowe: granica, kryzys migracyjny, handel ludźmi, Białoruś, Litwa, Polska.

Summary

Slavery in various forms has accompanied mankind from the earliest times. The modern form of slavery is sometimes called human trafficking, which is currently one of the most profitable crimes. According to ILO data, in 2016 up to 40 million people around the world could be victims of human trafficking. The aim of the article is an attempt to confront the question of whether, in the light of the applicable norms of international law, with particular reference to the United Nations Palermo Protocol of November 15, 2000, a state can be considered responsible for trafficking in human beings. Beginning in the summer of 2021, the Belarusian authorities began to massively bring migrants from the Middle East, tempting them with the vision of easy entry into the territory of the European Union. Subsequently, the migrants were forced, often

with the risk of their lives and with the use of violence, to illegally cross the border with Lithuania, Latvia and Poland. The goal of the Belarusian authorities was to destabilize the neighboring countries of the European Union by causing a migration crisis. Some EU leaders described the actions of the Belarusian authorities as state sponsored human trafficking and insisted on Belarus being held accountable for human trafficking. Although the actions of the Belarusian authorities are included in the catalog listed in the Palermo Protocol, the Convention does, by default, refer to crimes committed by individuals and not by states per se. Perhaps, in the future, it will be necessary for the international community to develop new regulations and effective mechanisms to prevent the phenomenon of state-sponsored human trafficking, as well as to allow the states involved in this type of practice to be held accountable.

Key words: border, migration crisis, human trafficking, Belarus, Lithuania, Poland.